

พลังกลุ่มไร้สังกัดในสังคมไทย: กรณีศึกษาว่าด้วย การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่แบบไร้องค์กรนำ

The Power of Organizing without Organizations in Thai Society: Case Study of the New Social Movement without Leading Organizations

สมัชชา นิลปัทม์ (Samatcha Nilaphatama)¹

Received: July 26, 2018

Revised: September 21, 2018

Accepted: November 2, 2018

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทดลองนำข้อเสนอจากหนังสือเรื่อง Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations โดย เคลย์ เซอร์รี่ นักการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่กล่าวถึงโลกของสังคมเครือข่ายภายหลังการเกิดขึ้นของระบบเว็บ 2.0 จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อพลวัตกลุ่มทางสังคมแบบใหม่ รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางสังคม (Organization) ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาใช้มาเป็นกรอบในการมองปรากฏการณ์ในสังคมไทยผ่านเครื่องมือที่สามารถสร้างผลกระทบต่อการรวมกลุ่มแบบใหม่ 3 ระดับ คือ 1) การแบ่งปัน (sharing) 2) การประสานงานกัน (cooperative) และ 3) การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม (Collective Action) โดยวิเคราะห์ผ่าน 4 กรณีศึกษาในสังคมไทย พบว่าเครื่องมือทางสังคมแบบใหม่นี้ได้ช่วย “เสริมพลัง” (Empower) และ “ขยายเสียง” (Advocate) ให้กับ “ผู้คนสามัญ” (Ordinary People)

¹สาขานิติศาสตร์ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
Communication Arts, Faculty of Communication Science, Prince of Songkla
University, Pattani Campus

ในการบอกเล่าเรื่องราวความเดือดร้อนของตนและชุมชน ทั้งยังมีศักยภาพในการเชื่อมต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในเครือข่ายร่วมกัน จากการศึกษาพบว่า เครื่องมือนี้อื้อให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมที่สำคัญในสองระดับแรก แต่ยังคงศักยภาพที่จะไปสู่ “การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม” (Collective Action) ได้รวมถึงการรักษาพลังของการรวมกลุ่มให้เกิดความยั่งยืนยังเป็นข้อท้าทายอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่, การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่แบบไร้องค์กรนำ, พลวัตกลุ่มแบบใหม่

Abstract

The objective of this article is to bring the conceptual idea in “Here Comes Everybody: The Power of Organizing without Organizations,” written by the communication scientist-Clay Shirkey whose scholarly interests are on social change phenomena and he proposes social network’s system after the emergence of WEB 2.0 which impacts on the dynamics of new social movement, and it changes the way social organizations are formed. The framework to understand phenomena in Thai society by three-level process in the formation of social organization is as follows: 1) Sharing, 2) Cooperation, and 3) Collective Action. In this article, four case studies in Thailand are investigated. The finding shows this new social tool is not only able to empower and help ordinary people to advocate their individual and communal problems through story-telling but also potentially allows members of the intra-network to connect and exchange information to each other. Furthermore, this tool fairly helps facilitating the social organizations at two prior levels. Nevertheless, there’re still challenges for social organizations to transform their action into “collective action” level, and to sustainably maintain the leverage of groups.

Keywords: New Social Movement, New Social Movement without Leading Organizations, Modern Group Dynamics

บทนำ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำความรู้ ความคิดของ เคลย์ เซอร์กี้ (Clay Shirkey) นักการสื่อสารที่สนใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากประเด็นข้อเสนอในหนังสือเล่มสำคัญของเขาเรื่อง Here Comes Everybody ที่มองเห็นผลกระทบของโลกสังคมเครือข่ายหลังการเกิดขึ้นของระบบเว็บ 2.0 ต่อพลวัตกลุ่มทางสังคมแบบใหม่และระบบการจัดตั้งหรือระบบสังกัดกลุ่มองค์กรทางสังคม (Organization) ว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมกระทั่งอาจกล่าวได้ว่า นี่คือการเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารครั้งสำคัญหลังจากการปฏิวัติการสื่อสารครั้งที่ 1 อันเป็นยุคการก่อเกิดของแท่นพิมพ์ในศตวรรษที่ 15 มาใช้เป็นกล้องส่องปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย 4 กรณี ซึ่งบรรดาผู้ติดตามการเคลื่อนไหวของโลกออนไลน์ต่างทราบดีว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบอินเทอร์เน็ตที่ก้าวมาสู่ระบบเว็บ 2.0 ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและทดแทนจากเว็บแอปพลิเคชัน ยุคที่ 1 หรือระบบเว็บ 1.0 ได้นั้นเกิดจากการออกแบบให้มีสื่อสารระบบสองทาง (2 way communication) สามารถตอบโต้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ใช้งานนำไปสู่การสื่อสารรวมกลุ่มกระทั่งพัฒนาเป็น “เครือข่ายทางสังคม” บนระบบออนไลน์จนก่อให้เกิดชุมชนเสมือน (Virtual Communities) ขึ้นมา

เคลย์ เซอร์กี้ (Clay Shirkey) เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องผลกระทบของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจ พยายามตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจและอภิปรายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าว ผ่านหนังสือที่ชื่อว่า Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations หรือ “พลังกลุ่มไร้สังกัด²” ว่าสื่อสังคมไม่ได้แต่ตอบสนองความเป็น “สัตว์สังคม” ของมนุษย์อย่างที่สุดเท่านั้น หากแต่ได้เปิดพื้นที่และสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ในการทำงานร่วมกันของมนุษย์อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ โดยมีข้อเสนอที่สำคัญก็คือ สิ่ง “เทคโนโลยี” ให้กับมนุษย์นอกเหนือไปจากความสะดวกสบายแล้วก็คือการสร้าง “ความร่วมมือร่วมใจ” จากมนุษย์ด้วยกันด้วยต้นทุนที่ “ต่ำ” และไม่ต้องพึ่งพาสถาบันดั้งเดิมในการรวมตัวกันหรือระดมผู้คนอีกต่อไป

ข้อสังเกตที่สำคัญของเขาก็คือ ก่อนเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ต การรวมกลุ่มหรือการ “จัดตั้ง” (Organize) ในการต้องรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อเคลื่อนไหวที่มีความซับซ้อน

² เป็นคำที่บัญญัติขึ้นในการแปลหนังสือเล่มนี้โดย สฤณี อาชวานันทกุล

หรือต้องการผลกระทบสูง อย่างการชุมนุมประท้วง การปลักดันกฎหมาย ฯลฯ การจัดวางองค์กร (Organization) เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก การวางลำดับโครงสร้างสายการบังคับบัญชา (Line of command) รวมไปถึงงานถึงการแบ่งงาน (Division of labor) ที่ถูกจัดวางมาอย่างแข็งแกร่งชัดเจนทั้งในระบบทางการ ไม่เป็นทางการ โดยรัฐและเอกชน เช่น บริษัท มูลนิธิ หน่วยงานรัฐแม้กระทั่งองค์กรปฎิวัติที่สร้างขึ้นมาเพื่อต่อต้านรัฐ ทฤษฎีองค์กรจัดเป็นแนวคิดหนึ่งที่ถูกสร้างและศึกษาอย่างจริงจังในศตวรรษที่ 20 เพื่อริตเค้นศักยภาพประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงานภายใต้บริบทของยุคอุตสาหกรรมและทุนนิยม

แต่ในยุคของอินเทอร์เน็ต 2.0 ที่มีนวัตกรรมสื่อสังคมเกิดขึ้นรองรับในระบบนี้แล้วด้วย กลับพบการทำหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยมในการรวมกลุ่มให้ผู้คนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้อย่างเป็นระบบได้อย่างรวดเร็ว โดยที่ไม่ต้องก่อตั้งหรือสังกัดองค์กรใด ๆ ทั้งยังใช้ต้นทุนต่ำมาก ๆ กระทั่งอาจกล่าวได้ว่านี่คือความเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารครั้งหลังจากการปฏิวัติการสื่อสารครั้งที่ 1 ในยุคการก่อเกิดของแท่นพิมพ์เมื่อครั้งโยฮัน กูเทนเบิร์ก (Johannes Gutenberg) สร้างขึ้นเมื่อครั้งศตวรรษที่ 15 จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของการแพร่กระจายองค์ความรู้อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ กระทั่งนำไปสู่การล่มสลายของศาสนจักรและนำพาสังคมก้าวเข้าสู่ยุคแสงสว่างทางปัญญา (Enlightenment era) ในเวลาต่อมา (เซอร์กี, 2554, หน้า 76-78) นักคิดสายเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดแห่งสำนักโตรอนโต (Toronto School) อย่าง มาแชล แม็กลูฮัน (Marshall McLuhan) ถึงกับขนานนามปรากฏการณ์ครั้งนั้นว่า Gutenberg Galaxy

ในทิศทางเดียวกับครั้งนั้น เคลย์ เซอร์กี (2554) เสนอว่า สื่อสังคมใหม่ ๆ ในฐานะนวัตกรรมและเทคโนโลยีของมนุษย์ กำลังเปลี่ยนโลกโดยไม่ต้องสงสัย การเปลี่ยนในทิศทางบวกหรือลบนั้นเกิดขึ้นแน่นอน ผ่านปัจจัยหลายประการในการกำหนดสถานะนั้นทั้งที่มนุษย์ควบคุมได้และไม่ได้ เขาจึงเสนอถึงการทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ทั้งธรรมชาติและความสัมพันธ์ของมนุษย์ ธรรมชาติของการทำงานเป็นกลุ่มทั้งก่อนและหลังเกิดสื่อสังคม รวมไปถึงการผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดจากการใช้สื่อสังคมในแต่ละรูปแบบ โดยเขาเปรียบเทียบสภาพดังกล่าวว่า เป็นความสับสนอลหม่านที่เคยเกิดขึ้นในช่วงการเกิดขึ้นของนวัตกรรมแบบใหม่ ๆ เช่น เครื่องคิดเลขว่า ตอนที่

สิ่งนี้เกิดขึ้นใหม่ ๆ ผู้ใหญ่ก็มีข้อวิจารณ์ว่า มันจะเป็นเพียงแค่แฟชั่นที่ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป บ้างก็วิตกว่า จะทำให้เด็กรุ่นใหม่คิดเลขในใจไม่เป็นจนทำให้เยาวชนโง่งม ถึงขั้นเห็นสมควรที่จะไม่สนับสนุนให้ใช้ ทั้งนี้การทุ่มเสียงยังเกิดขึ้นโดยปราศจากการประเมินข้อดีข้อเสียว่ามีหรือมากกว่าน้อยกว่ากันอย่างไร แต่เมื่อวันหนึ่งข้อถกเถียงเริ่มซาลงสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ “เครื่องคิดเลข” ได้กลายมาเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นคู่ไปกับสังคมสมัยอย่างถาวร

ลักษณะทางสังคมดังกล่าว เคลย์ เซอร์กี (2554, หน้า 11) สรุปว่า “สุดท้ายทุกคนก็มองเครื่องคิดเลขว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้กันทั่วไปและแทบมองไม่เห็น แต่ความสามารถของผู้คนในการแลกเปลี่ยน ประสานงานและทำกิจกรรมร่วมกัน กำลังได้รับการปรับปรุงอย่างมหาศาลด้วยเครื่องมือทางสังคมแบบใหม่ ๆ นี้ สารสำคัญอันเป็นข้อเสนอของเคลย์ เซอร์กี ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในครั้งนี้ มี 2 ประการก็คือ

1. กิจกรรมการสื่อสารทางสังคมที่เคยต้องใช้ความพยายามที่จะติดต่อสื่อสารกับกลุ่มคนขนาดใหญ่ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันและรวมกลุ่มนั้นสามารถทำได้ง่ายตายและราคาของต้นทุนถูกลงมากอย่างเหลือเชื่อในระบบการสื่อสารในอินเทอร์เน็ต

2. การเกิดขึ้นของระบบเว็บแอปพลิเคชัน 2.0 อย่าง วิกีพีเดีย บล็อก และแพลตฟอร์มทางสังคมเครือข่ายอื่น ๆ นั้นส่งผลในทางบวกอย่างมาก การเชื่อมต่อ การสื่อสารเหล่านี้เชื่อมตรงไปยังผู้คนธรรมดาสามัญ ในระดับภาคพื้นเมือง ซึ่งนำไปสู่การทำลายอำนาจรัฐอย่างสูง (เช่น Jasmine Revolution ในตะวันออกกลาง) รวมไปถึงผลทางลบอย่าง เช่น การก่อการร้าย หรือวิดีโอสอนเทคนิคการก่อความไม่สงบ

สัตว์สังคมและเทคโนโลยีสังคม

มีข้อสังเกตประการหนึ่งต่อพลังของกิจกรรมกลุ่มว่าจะแสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อมีเครื่องมือที่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็น “สัตว์สังคม” ความสามารถในการเข้าสังคมจึงเป็นความสามารถหลักของมนุษย์ โดยอาศัยการพึ่งพาของกลุ่มเพื่อการอยู่รอด ไม่แปลกหากมีเทคโนโลยีแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่ม มนุษย์จะสามารถใช้มันได้อย่างดี (เซอร์กี, 2554, หน้า 1-31) โดยเขายังได้ยืนยันว่า กิจกรรมกลุ่มทำให้สังคมมนุษย์มีลักษณะเฉพาะตัวรวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานของกลุ่มก็จะส่งผลกระทบต่อสังคม โดยที่การเปลี่ยนแปลงหาได้จำกัดอยู่แค่สถาบันใดสถาบันหนึ่งหรือบทบาทใดบทบาทหนึ่ง การปฏิบัติกิจกรรมของมนุษย์อาจดูเหมือน

คำที่ดูใหญ่โต หากแต่แท้จริงแล้วกลับเป็นเรื่องที่ดูธรรมดาสามัญและลงลึกไปสู่ชีวิตประจำวัน จนเราแทบไม่รู้ตัว (Taken for granted) ซึ่งต้องยอมรับว่า เรากำลังอยู่ในยุคของการมีศักยภาพอย่างสูงที่ช่วยให้คนจับกลุ่มกันง่ายขึ้น ช่วยให้ปัจเจกทำงานกลุ่มได้โดยไม่ต้องมีการจัดการอย่างเป็นทางการและไม่มีค่าใช้จ่าย เครื่องมือใหม่ภายใต้ระบบเว็บ 2.0 นี้ เมื่อมองในทางเศรษฐศาสตร์ ด้วยประสิทธิภาพและต้นทุนที่ลดลงอย่างฮวบฮาบ เมื่อมีความต้องการ (Demand) สูง จำนวนของกลุ่มจึงพุ่งขึ้นสูงและผลกระทบต่าง ๆ จากการรวมกลุ่มด้วยเครื่องมือเช่นนี้จึงแพร่กระจายออกไปทั่ว ด้วยเหตุเช่นนี้จึงเกิดบรรดาทองที่สำคัญของเซอร์กิวด้วยแนวคิดนี้ก็คือ “เมื่อเราเปลี่ยนวิธีการสื่อสาร เราก็เปลี่ยนสังคม” (When we change the way we communicate, we change society) (เซอร์กิว, 2554, หน้า 30)

จากองค์กรสู่ไร่องค์กร

ความสำคัญขององค์กรคือ การรับมือต่อภาวะการรวมกลุ่มโดยให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการผู้คนที่มีความแตกต่างกันไป ซึ่งมีความสำคัญใน 2 ระดับ คือ การจัดการภายในกลุ่มหรือตัวองค์กร กับภารกิจธรรมชาติที่เกิดขึ้นภายในองคกรเอง ความสัมพันธ์ภายในองค์กรมีลักษณะเป็นลำดับขั้น สังเกตได้ผ่านการมีสายการบังคับบัญชา ลำดับขั้นเหล่านี้จะมีช่วงขั้นที่ชัดเจน ซึ่งช่วยให้การสื่อสารภายในองค์กรเป็นเรื่องง่ายและไม่ซับซ้อน ความสัมพันธ์พื้นฐานเช่นนี้จึงเริ่มต้นจาก “ลูกน้อง” กับ “เจ้านาย” ในสายบังคับบัญชาเดียวกันเท่านั้น

การจัดการองค์กรรูปแบบเดิมมีความซับซ้อนอยู่ในตัวของมันเอง ทั้งในเชิงเป้าหมายขององค์กร ข้อตกลง การทำธุรกรรม สัญญาและทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงิน ผลประโยชน์ เวลา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จัดเป็นต้นทุนที่ถูกนำมาใช้เพื่อรักษาโครงสร้างขององค์กรเอาไว้ โดยมีระบบระเบียบ วินัยเป็นเครื่องมือกำกับเพื่อรักษาโครงสร้างขององค์กรเอาไว้ให้ได้ ในแง่นี้การรักษาระบบขององค์กรจึงเป็นพันธกิจอันดับแรก ขณะที่เป้าหมายอื่น ๆ ขององค์กรแม้จะมีความสำคัญก็ตามกลับตกไปเป็นรองทันที คุณลักษณะขององค์กรเช่นนี้ ได้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดอย่างสำคัญที่องค์กรจะต้องรักษาต้นทุนและทรัพยากรเอาไว้อย่างเหนียวแน่นเพื่อไม่ให้ได้รับผลกระทบ (เซอร์กิว, 2554, หน้า 42-43)

โรนัลด์ โคสต์ (Ronald Coase) นักทฤษฎีองค์กรที่มีชื่อเสียงอันโด่งดังจากเรื่อง “ธรรมชาติของบริษัท” (The nature of firm) ในปี 1937 เขาตั้งคำถามที่สำคัญว่าทำไมจึงต้องมีองค์กรทั้ง ๆ ที่ในระบบเศรษฐศาสตร์แบบเสรีนั้นต่างก็เชื่อมั่นในระบบของตลาด เขายกตัวอย่างว่า ในระบบดังกล่าวคนงานสามารถขายแรงงานตัวเองโดยอิสระทำสัญญาจ้างซื้อขายแรงงานโดยไม่ต้องมีคนมาดูแล แต่กระนั้นประสิทธิภาพของแรงงานแบบเปิดก็ยิ่งด้อยกว่าแรงงานบริษัท เพราะมีต้นทุนทางธุรกรรมที่ต้องจัดการจำนวนมากตามจำนวนคน ขณะที่แรงงานบริษัทลดขั้นตอนต่าง ๆ ในฐานะตัวแทนและมีต้นทุนที่ต่ำกว่ามาก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความสำเร็จของบริษัทซึ่งขึ้นอยู่กับกำไรที่มากจากการกำกับงานพนักงานให้มีต้นทุนที่ต่ำกว่ารายได้ อีกทั้งมีแนวโน้มที่จะควบคุมแบบรวมศูนย์ซึ่งเชื่อว่าการจัดการได้ดีกว่าแบบตลาด แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่าเมื่อข้อจำกัดมากขึ้นเป็นผลมาจากต้นทุนในการบริหารจัดการอันมาจากโครงสร้างที่อยู่อาศัยเชิงซ้ำแถมยังมีค่าเสียหายค่อนข้างมากและเมื่อใดที่ต้นทุนธุรกรรมสูงเกินกว่าองค์กรจะจัดการได้เมื่อนั้นตลาดก็จะเข้ามามีบทบาทแทนและทำงานได้ดีกว่าด้วย เมื่อตีความสิ่งที่โคสต์เสนอมาก็คือ ลักษณะขององค์กรแบบเก่าในแบบต้นศตวรรษที่ 20 วางอยู่บนการใช้ต้นทุนที่สูงเกินไป เมื่อประเมินแล้วการดำเนินกิจกรรมบางอย่างจึงไม่คุ้มค่าที่จะบริหารจัดการโดยองค์กร (เซอร์กี, 2554)

การศึกษาเรื่องของสื่อใหม่ก็ดี เทคโนโลยีใหม่ก็ดี เครื่องมือทางสังคมใหม่ ๆ ที่บทความนี้กำลังพูดถึงอยู่กำลังเปลี่ยนหลักคิดของโคสต์ ด้วยการลดต้นทุนของการจัดกิจกรรมกลุ่ม แต่การจะแลเห็นปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ชัดเจนที่สุดก็คือ เราต้องพิจารณาผ่าน “กิจกรรม” ที่จะยากเกินกว่าการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม แต่เป็นไปได้ด้วยการประสานงานแบบใหม่ ๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นองค์กรหลังยุคของการจัดการ (เซอร์กี, 2554, หน้า 53-57)

ทั้งนี้คำถามที่สำคัญมากเกี่ยวกับองค์กรก็คือ วิธีการใดที่จะทำให้งานออกมาดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ข้อพิจารณานี้ตกอยู่ที่ท่ามกลางสภาวะระหว่างเขาควาย (Dilemma) เช่นเดียวกับตรรกะที่ต้องเจอระหว่างการทำที่รัฐทำงานจากส่วนกลางหรือให้ตลาดมันทำงานเองตามกลไกการแข่งขันอย่างเสรี³ นำไปสู่การเสนอทางเลือก

³ ภายใต้ตรรกะและวิาทะเดียวของนักเศรษฐศาสตร์สองลัทธิคือ (A.Smith และ G.B.Kayne), ผู้เขียน

ระหว่างตลาดกับการวางแผนจากผู้คนนโยบายส่วนกลางว่าไม่มีทางเลือกที่สาม แต่จู่ ๆ การถือกำเนิดขึ้นของเครื่องมือใหม่ ๆ ผ่านโครงข่ายอิเล็กทรอนิกส์นี้กลับก่อร่างการรวมกลุ่มแบบใหม่ ๆ ให้มีการเคลื่อนไปเชิงกลุ่ม สร้างกลุ่มทำงานร่วมกันให้มีขนาดใหญ่มากกว่ายุคที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์โดยทำได้ง่าย “ง่ายตาย” และทะลุข้อจำกัดของโคสต์ไปแล้ว จากวิวาทะสำคัญที่นักจัดการองค์กรต่างยึดถือก็คือ “อยู่ดี ๆ คนเราจะรวมตัวกันเองไม่ได้” จึงถือเป็นอันตกไป (เซอร์จี, 2554)

เคลย์ เซอร์จี (2554, หน้า 58-64) ตั้งข้อสังเกตสำคัญจากผลกระทบของเรื่องการรวมกลุ่มแบบใหม่นี้ ว่าถูกวางลำดับออกเป็น 3 ชั้น จากง่ายไปสู่ยากก็คือ “การแบ่งปัน” (sharing) “การประสานงานกัน” (cooperative) และ “การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม” (Collective Action)

1) “การแบ่งปัน” (sharing) มีตัวอย่างคือ เว็บไซต์แชร์ภาพอย่าง Flickr ก็คือเรื่องพื้นฐานทุกคนจะต้องแบ่งปันภาพกันแก่สาธารณะ ซึ่งถือเป็นค่าตั้งต้น (default) ทำให้ผู้ใช้ทั้งหลายได้ร่วมกันสร้างฐานทรัพยากรร่วมกันภายในชุมชนเสมือนที่ทุกคนก็สามารถเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นได้

2) “การประสานงานกัน” (cooperative) คือบันไดขั้นที่ 2 ที่มีความยากมากกว่าการแบ่งปันกันแต่จะต้องร่วมกันทำงาน เพราะการแบ่งปันนั้นแค่ผลรวมของคนที่มีส่วนร่วม แต่การประสานงานนั้นสร้างอัตลักษณ์กลุ่มเป็นพื้นที่ ๆ หลาย ๆ คนเจอกันแล้วสร้างบทสนทนา โดยใช้สื่ออย่างหลากหลาย ทั้งอีเมล ยูทูป ข้อความสั้น ฯลฯ จนสามารถก่อรูปของความเป็นชุมชนจากอารมณ์และความรู้สึกที่มากกว่าแค่แบ่งปันกันเฉย ๆ กระทั่งเริ่มที่จะสร้างมาตรฐานการกำกับดูแลให้บทสนทนาไม่สร้างผลกระทบแก่ผู้อื่น เช่น ประชยุวาจา (Hate speech) เป็นต้นคุณลักษณะสำคัญของการผลิตแบบงานกลุ่ม” (cooperative production) โดยไม่มีใครคนใดคนหนึ่งสามารถอ้างได้ว่าเป็นผู้สร้างงาน และโครงการก็จะไม่มีวันเกิด ถ้าไม่มีคนจำนวนมากมาร่วม การทำงานร่วมกันนี้จะต้องมีการตัดสินใจบางอย่างร่วมกันในระดับกลุ่ม เช่น การตอบโต้พุดคุยในเนื้อหาของวิกิพีเดีย (Wikipedia) ให้ใช้การได้ ซึ่งเป็นการใช้พลังงานและความซับซ้อนที่มากกว่าการนำภาพมารวมแบบกลุ่มภาพถ่าย

3. การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม” (Collective Action) ถือเป็นบันไดขั้นสูงสุดของการรวมกลุ่ม เพราะมีบททดสอบที่สำคัญก็คือ การเรียกร้องให้คนในกลุ่มทุ่มเทให้กับการทำอะไรสักอย่างร่วมกันและทำให้การ “ตัดสินใจ” ของกลุ่ม มีผล “ผูกพัน” ต่อสมาชิกของกลุ่มอีกด้วย ทำให้ความเหนียวแน่นของสายสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ขาดไม่ได้ เป็นเรื่องของการสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน เช่นเดียวกับสหภาพแรงงานไม่ใช่แค่การมาทำงานร่วมกัน แบ่งปันทรัพยากรหรือทำงานด้วยกันเฉย ๆ แต่กลับมีเป้าหมายร่วมกันในการเรียกร้องเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และแน่นอนว่า จะต้องพบกับการต่อต้านจากกลุ่มอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายไม่ตรงกัน

การรักษาสภาพของกลุ่มในระดับนี้ กลไกการกำกับดูแลจะต้องมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาผลประโยชน์ทั้งหมดของกลุ่มเอาไว้ผ่านกลไกที่ “บังคับให้ทุกคนเห็นชอบร่วมกัน” คือจะต้องมีกฎสำหรับเสียงข้างน้อย อันเป็นผลมาจากผลทางทางความคิดเห็นที่แตกออกไปหลายทิศทาง ดังนั้นกลุ่มที่สามารถเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มได้ สมาชิกจะต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันที่แข็งแกร่งมากพอจะผนวกกำลังกันเป็นกลุ่ม การเคลื่อนไหวจึงเป็นผลทางพฤติกรรมที่ยากที่สุดในการใช้เครื่องมือทางสังคมเช่นนี้ ข้อสรุปของเคลย์ เซอร์ก็ก็คือ “ตัวอย่างรูปธรรมของการเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม ที่กลุ่มกระทำแทนสมาชิกทั้งหมดและสมาชิกร่วมรับผลกระทบร่วมกันนั้นยังเป็นเรื่องหาได้ยาก”

อย่างไรก็ดี เครื่องมือทางสังคมใหม่ ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ มีคุณลักษณะสำคัญก็คือช่วยให้ การรวมกลุ่มเป็นเรื่อง “ง่ายตาย” โดยมีเครื่องมืออย่างอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือเป็นตัวช่วย การตั้งกลุ่มอีมอลล์ก็แสนง่ายและพร้อมที่จะรวมตัวและขยับไปสู่การเคลื่อนไหวในทิศทางต่าง ๆ ด้วยสัญญาณพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อการรวมกลุ่มเป็นเรื่องที่ง่ายราวปกกล้วยเช่นนี้ เราจึงเห็นการริเริ่มของการทดลองใหม่ ๆ ของกลุ่มใหม่ๆ กลุ่มก้อนทางสังคมประเภทใหม่ ๆ อีกด้วย

เพื่อความเข้าใจปรากฏการณ์อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากระบบเครื่องมือสังคมทางเทคโนโลยีแบบใหม่ดังที่ เคลย์ เซอร์ก็ (2554) ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้เขียนจะลองหยิบยกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการใช้เครื่องมือทางสังคมแบบใหม่ ๆ นี้ 4 เรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรื่องที่ 1

“บิกู” หม่าหลงที่ได้กลับบ้าน

“บิกู” เป็นสุนัขพันธุ์ทาง เพศผู้ตัวหนึ่ง สีนํ้าตาลดำ ที่หลงทางจากการตกจากรถของเจ้าของระหว่างทางของถนน 401 เขาหัวช้าง ต.ควนทอง อ.ชนอม จ.นครศรีธรรมราช หลังจากที่มันมีคนเห็นมันพลัดหลงจากเจ้าของ มันก็อาศัยอยู่ริมทางหลวงมาเป็นเวลากว่า 7 เดือนแล้ว เจ้าสุนัขตัวนี้มีพฤติกรรมน่าสนใจ ก็คือในทุก ๆ วัน ช่วงเช้ามันจะไปยืนอยู่ที่เกาะกลางถนนและรออยู่ริมถนนในช่วงเย็นเป็นกิจวัตร อาศัยผลปาล์มน้ำมันที่ร่วงหล่นจากรถบรรทุกเก็บมากินเพื่อประทังชีวิต ชาวบ้านที่เห็นพฤติกรรมของมันก็สังสาร จึงเริ่มนำถุงพลาสติกขนาดใหญ่มาขึงเป็นเต็นท์ขนาดย่อมเพื่อให้มันหลบฝน มีโซฟาเก่าให้มันใช้หลบนอน กระทั่งนำอาหารมาเลี้ยงมันทุกวัน

เรื่องราวของ “บิกู” ดึงดูดใจของสาธารณะ มันมีความตรงมาของความจงรักภักดีของสุนัขที่มีต่อเจ้าของ จนสร้างความสะเทือนใจต่อผู้คน “บิกู” เริ่มเป็นข่าวเมื่อมันเริ่มคุ้นเคยกับผู้ที่ส่งสารมันและนำอาหารมาเลี้ยงมันจนอ้วนพีสมบูรณ์และฉายความน่ารัก กระทั่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 อ.ชนอม นำเรื่องไปแจ้งกับสื่อมวลชนท้องถิ่น และถูกนำเรื่องนี้ไปโพสต์ในเฟซบุ๊ก

บทสนทนาเรื่องราวของเจ้า “บิกู” นั้นมีหลากหลาย ทั้งเรื่องความจงรักภักดี ความผิดพลาดของเจ้าของ ความประสงค์จะช่วยเหลือและพามันไปเลี้ยง ฯลฯ และพร้อม ๆ กันนั้นภาพของมันก็ถูกแชร์ไปพร้อมกับข่าวสารอย่างกว้างขวาง แล้วเรื่องที่เหลือเชื่อเวลาเพียงแค่วันหนึ่งวัน ก็มีรายงานข่าวว่า มีเจ้าของสวนปาล์มรายหนึ่ง อายุ 50 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี พร้อมภรรยาและลูกจำนวน 5 คน อ้างว่าเป็นเจ้าของได้เข้ามาติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านที่เผยแพร่เรื่องของ “หม่าหลง” สู่อารณะเพื่อขอรับสุนัขกลับ

เจ้าของของ “บิกู” เล่ากับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นที่รายงานลงในเว็บไซต์ข่าวว่า เกือบหนึ่งปีที่ผ่านมา เขาได้ขับรถจากสุราษฎร์ธานี ไป จ.นครศรีธรรมราช มาเพื่อเยี่ยมบิดาของตนพร้อมภรรยาและลูก ๆ โดยได้นำเชือกผูกสุนัขตัวนี้ไว้หลังรถ โดยขณะนั้นยังมีอายุเพียง 9 เดือนเท่านั้น แต่เมื่อขับ ๆ ไปจนถึงปั้มนํ้าแถบ อ.ลิซล ก็พบว่าเชือก

⁴ ดูเพิ่มเติมที่ <https://www.thairath.co.th/content/564487>

ที่ผู้สูญเสียอยู่หลุดและไม่เห็นเจ้า “บิกู” เสียแล้ว จึงพยายามขบรวนเพื่อค้นหา อยู่หลายรอบแต่ก็ไม่พบ จนคิดว่าอาจตายไปแล้ว จึงขบรวนไปที่ จ.นครศรีธรรมราช กระทั่งลูกสาววัย 22 ปี เห็นข่าวจึงรีบกลับมารับสุนัขตัวดังกล่าวกลับบ้าน

เรื่องราวของเจ้าบิกูจะเป็นเรื่องธรรมดา ๆ แต่คงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ถ้าเรายังไม่มีเครื่องมือทางสังคมที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นผลกระทบของ เครื่องมือดังกล่าวในขั้นแรก คือ “การแบ่งปัน” (sharing) ที่แม้จะเป็นระบบแต่การกระจายตัวของข่าวสารที่แพร่ออกไปทุกทิศทางเช่นนี้ นำมาสู่เรื่องราวแบบแฮปปี้เอนด์ของสุนัขธรรมดาตัวหนึ่ง ซึ่งน่าสังเกตว่า ชะตากรรมของสุนัขหลายตัวก่อนที่จะมีเครื่องมือทางสังคมแบบนี้คงมีอีกหลายตัวที่ไม่ได้โชคอย่างเจ้า “บิกู”

เรื่องที่ 2

ลมแทบจับ หลังทานซีฟูดยอดบิลกระฉูด

“จิตซีวีว⁵” เป็นร้านอาหารซีฟูดชื่อดังในเกาะยอ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญกลางทะเลสาบสงขลา ในพื้นที่ อ.เมือง จ.สงขลา เหตุเกิดเมื่อลูกค้ารายหนึ่งพร้อมครอบครัวสั่งอาหารซีฟูดมารับประทาน ภายหลังจากอิมท่าสำราญเป็นที่เรียบร้อยแล้วกลับต้องตกใจเมื่อพบว่าบิลอาหารมีจำนวนทั้งสิ้นเกือบ 7,000 บาท เมื่อตรวจสอบดูในบิลก็พบว่า มีรายการปลากะพงที่สั่งกินไป 1 ตัว คิดเป็นเงินจำนวน 3,420 บาท ด้วยความตกใจจึงสอบถามกลับไปยังแคชเชียร์แล้วได้รับคำตอบว่า คิดเงินผิดพลาดพร้อมทั้งยื่นเงินคืนมา 1,710 บาท อย่างไรก็ตามลูกค้ารายนี้เกิดข้อสงสัยว่า กรณีนี้เป็นการจงใจบวกราคาเกินจริงหรือฉวยโอกาสจากทางร้าน โดยเฉพาะแขกที่เป็น “ชาจร” จากต่างถิ่นหรือไม่

ประเด็นนี้กลายเป็นเรื่องเพราะลูกค้ารายนี้นำบิลค่าใช้จ่ายนี้ไปโพสต์ในเฟซบุ๊ก จนเกิดข้อถกเถียงและแบ่งปันไปทั่วโลกโซเชียล และนักข่าวท้องถิ่นนำประเด็นนี้ไปเล่นต่อหลังจากที่ประเด็นนี้กลายเป็นข่าวอื้อฉาว นักข่าวท้องถิ่นก็เกาะติดประเด็นนี้ จนทำให้เจ้าของร้าน “จิตซีวีว” ต้องออกมาชี้แจงและยอมรับว่าเป็นความผิดพลาดของทางร้านเอง และเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเขาอ้างว่าขณะเกิดเหตุการณ์เขาไม่ได้อยู่ดูแลเองเลยทำให้แคชเชียร์ไม่กล้าตัดสินใจ หากอยู่ดูแลด้วยตัวเองจะไม่คิดเงินค่าปลากะพงเมนูนั้น

⁵ ดูเพิ่มเติมที่ <https://www.thairath.co.th/content/610443>

เพื่อแสดงความรับผิดชอบและขอโทษที่แคชเชียร์คิดค่าอาหารผิดและได้คืนเงินส่วนเกินแก่ลูกค้าไปแล้ว ซึ่งราคาของปลากระพงจริง ๆ ที่คิดตามน้ำหนักมีราคาเพียง 855 บาทเท่านั้น (ปลาราคาขีดละ 45 บาท ในขณะนั้น) โดยยังได้ย้ำว่าไม่ได้มีเจตนาที่จะโกงหรือเอาเปรียบลูกค้าแต่อย่างใด

ด้วยเวลาไม่นานครามานี้จึงจบลง ข้อสังเกตต่อประเด็นนี้ก็คือ ก่อนมีโซเชียลมีเดียประเด็นเหล่านี้ถูกทำให้เป็น “ประเด็นสาธารณะ” (Public Issue) ได้ไม่ยากนัก เพราะแต่เดิมผู้บริโภคอาจจะต้องประสานงานกับผู้สื่อข่าว และหากว่าประเด็นนี้มี “คุณค่า” ของข่าวที่จะขายได้ตามการประเมินของผู้สื่อข่าว ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นก็จะต้องนำเรื่องกล่าวเข้าสู่หัวหน้าข่าวหรือกองบรรณาธิการ แต่ภายหลังจากที่เรามีเครื่องมือทางสังคมสื่อสังคมออนไลน์อย่าง เฟสบุ๊ก เรื่องราวเหล่านี้กลายเป็นประเด็นสาธารณะได้ง่ายมาก โดยตัวของข่าวมีคุณค่าในเรื่องของ ความสนใจของสาธารณะ (Public Interest) และการสร้างผลกระทบ (Impact) ของผู้บริโภคอยู่แล้ว แต่เครื่องมือเหล่านี้ได้ลดขั้นตอนหลายอย่างไปมาก มันถูกแบ่งปันออกไปก่อนที่ผู้สื่อข่าวจะหยิบยกมันขึ้นไปรายงาน

ขั้นตอนของการแบ่งปัน (sharing) นั้นได้ถูก “เผยแพร่” ก่อนที่จะมีการ “คัดกรอง” (Filtering) โดยนักวิชาชีพที่แต่เดิมเป็นผู้คัดกรองข่าวสาร ระบบใหม่นี้ได้ค่อยสลาย “บทบาท” และ “อำนาจ” ของ “มีอาชีพ” ในฐานะ “นายทวารประตูข่าวสาร” (Gate Keeper) ตามขนบของนักการสื่อสารมวลชนแต่เดิมอย่างซึ่มลึกและจะค่อย ๆ กัดกร่อนอย่างถึงรากถึงโคน ในอีกแง่หนึ่งข่าวสารชิ้นนี้ส่งแรงกดดันอย่างมากในทางข้อมูลข่าวสารต่อผู้ประกอบการ เพราะยิ่งแบ่งปันมากเท่าไร ผลกระทบด้านลบจะเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการมากขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าข้อเท็จจริงยังงี้ก็แล้วแต่ มันส่งผลกระทบต่อการทำธุรกิจอย่างแน่นอน

อาจเป็นโชคดีของผู้บริโภคที่เจ้าของร้านซีฟูดที่เร่งแก้ไขและขอโทษ เพราะหากไม่รับมือเช่นนี้ ลำดับของเครื่องมือเมื่อก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของ “การประสานงานกัน” (Cooperative) ของผู้สื่อสารแล้ว อาจนำไปสู่การกดดันหรือ Boycott ร้านดังกล่าวจนเสียชื่อเสียงและย่ำแย่ในทางธุรกิจได้เช่นกัน แน่หนอนว่าในรูปแบบการสื่อสารแบบเดิมแรงกระเพื่อมจากการสื่อสารเช่นนี้ บรรดานักข่าวต่างปรารถนามากในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในแง่ดี นี่คือพลังด้านบวกของสื่อสังคมออนไลน์ (social network) อย่างไม่ต้องสงสัยทั้งยังดีต่อการคุ้มครองผู้บริโภคอีกด้วย

เรื่องที่ 3

ชะตากรรมของ “แอกทิวิสต์หญิง” ในคุกไทย

“กรกนก คำตา” หรือ “บี๋” เป็นนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เธอเป็นแอกทิวิสต์ที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล คสช. กระทั่งต้นเดือนธันวาคม 2558 เธอและเพื่อน ๆ อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อตรวจสอบทุจริตอุทยานราชภักดิ์ ที่นั่งรถไฟสายกรุงเทพฯ-หัวหิน เพื่อรณรงค์ครั้งนี้ กระทั่งเธอและพวกถูกจับในเวลาต่อมา

ปลายเดือนเมษายน 2559 “กรกนก” ถูกขึ้นศาลทหารและนำตัวไปเรือนจำ ก่อนได้รับการประกันตัว พร้อมผู้ต้องหาชายอีก 5 คน หลังจากที่ได้ออกจากเรือนจำ กรกนก ได้โพสต์เล่าเรื่องการปฏิบัติของเรือนจำต่อตัวเธอผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว

“ในระหว่างที่อยู่เรือนจำ 14.00-20.00 น. เธอได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับนักโทษหญิงในเรือนจำ ถูกบอกให้ถอดเสื้อผ้าและใส่ผ้าถุงผืนเดียวเพื่อเปลี่ยนเป็นชุดนักโทษ แต่ทุกครั้งที่ต้องรายงานตัวต่อผู้คุมแต่ละแดน เธอจะถูกสั่งให้ลุกนั่งเพื่อตรวจสอบว่า ซ่อนยาเสพติดหรือไม่ โดยมีผู้คุมยืนจับผ้าถุงให้เธอสวมใส่ ขณะที่ผ้าถุงล้อมตัวเธออย่างหลวม ๆ นี่ก็ไม่ได้มีติดขัดพอที่จะบังสายตาคมนับร้อยในเรือนจำ

“นอกจากนั้นยังถูกตรวจช่องคลอดเพื่อดูว่ามีการซุกซ่อนยาเสพติดหรือสิ่งใดไว้หรือไม่ ทั้งที่เป็นผู้ต้องหาติดการเมือง แต่เธอมองว่าไม่ควรเกิดขึ้นกับใครไม่ว่าถูกดำเนินคดีอะไร เธอเตรียมร้องเรียนต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้น”

“วางขาไว้บนขาหยั่ง แล้วหย่อนก้นลงมา เปิดผ้าถุงรอไว้เลยคะ”

คนที่มีลักษณะเหมือนพยาบาล+ผู้คุม พุดห้วน ๆ มีนักโทษคนหนึ่งยืนเป็นผู้ช่วยข้าง ๆ

ฮือ ช่วยด้วยนี่มันศตวรรษไหน นี่มันคดีการเมืองนะ แล้วศาลยังไม่ตัดสินว่าถูกผิดเลยด้วยนี่ต้องตรวจภายในอยู่นะฮืออ

นี่คือความตลกอย่างหนึ่ง แต่มีพีคกว่า

คือพอก้าวเข้าไปในเขตเรือนจำ ด้วยชุดแสนสวยเหมือนไปงานแต่งงาน เริ่มสำนึกตัวเองมาผิดงาน ทุกคนมองๆเป็นตาเดียวแล้วพาบี๋มายืนต่อหน้าผู้คุมชื่อแม่ดำ

พออยู่ต่อหน้า เขาสั่งๆ “นั่งลง!”

ฮืออสามวิ นั่งไหน นั่งพื้นหรือ แล้วทำไมต้องตวาด

“ถอดเสื้อผ้าออกให้หมด” (โยนผ้าถุงให้หนึ่งผืน)

เดี๋ยวนะ นี่มันกลางลาน นักโทษ (หญิง) และผู้คุมเป็นร้อย ๆ เลยนะ
“เฮ้ย เร็วเข้า”

โอเค ๆ นมเนมนี้ไม่ต้องพูดถึงกันแล้วสินะ โอเค กูได้ทำแคมเปญ free
nipple สินะ นี่มันนรกขุมไหนบังคับแก้ผ้าต่อหน้าสาธารณะเนี่ยะเห้ย

แล้วก็ต้องหมุนตัวต่อหน้าผู้คุมแล้วลูกนัง (แบบแก้ผ้า) ผู้คุมจับผ้าถุงไว้
เหตุทั้งหมดเกิดในที่โล่ง ฮือออออ

เล่าต่อไปไม่ไหวละ รู้สึกว่าตัวเองกลายเป็นสัตว์หรืออะไรสักอย่าง
ผู้คุมรู้ตั้งนานแล้วว่าเรื่องขอประกันผ่าน แต่ในนั้นไม่มีการแจ้งกู
เขาจับกูเข้ากระบวนการเป็นนักโทษครบทุกอย่าง ทั้งที่ไม่จำเป็น
ตอนทรมานครั้ง กูอยู่ในเรือนนอนนักโทษ เพชร 1/1 อีก 50 คนแล้วจึงได้รับ
การปล่อยตัว

อยู่ในเรือนจำต้อง always เปลือยให้เขาค้นตัวเสมอ ทำทุกอย่างอย่างรวดเร็ว
นับ 1-15 กูต้องอาบน้ำเสร็จ ห้ามนั่งถ้าเขาไม่ให้นั่ง ห้ามนอนถ้าไม่ให้นอน ห้องน้ำไม่มี
ประตู ฮือออ

และอุปกรณ์นักโทษของกู รองเท้าเป็นข้างเดียวกัน

ฮือออออ

Orange is new black ของจริงนี่ กูเลย. และคุกไทยนี่เทียบกว่า
นั่น 18 เท่า

ฮือออออ⁶

ต่อมาเฟสบุ๊กแฟนเพจของ “ฟ้ารุ่ง ศรีขาว” นักข่าวออนไลน์ได้สัมภาษณ์พร้อมรายงานว่

“แต่หนูเกิดมาในชีวิตนี้ ไม่เคยทราบมาก่อนเลยว่าจะต้องทำแบบนี้ มีการพูด
ถึงการตรวจค้นร่างกาย แต่หนูไม่คิดว่าจะต้องทำต่อหน้าธารกำนัลแบบนี้ มันรู้สึกว่
สิทธิในเนื้อตัวร่างกายเรถูกพรากไป และที่สังคมไทยไม่เคยรู้มาก่อนเพราะไม่เคยมีใคร
พูดออกมา... พอมาเจอแบบนี้ หนูยังรู้สึกว่ต้องออกมาพูดอะไรบางอย่างเพื่อให้สังคม
รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นในเรือนจำ ไม่อย่างนั้น ถ้าปล่อยให้เป็นแบบนี้ต่อไป คนที่จะโดนคือ
ผู้ต้องขังทั้งหมดที่ไม่ว่าจะผิดหรือไม่ผิด”

⁶ ดูเพิ่มเติมที่ <http://prachatai.com/journal/2016/05/65597>

กรณีของ “กรกนก” นำไปสู่บทสนทนาและการถกเถียงในสาธารณะ เป็นเหตุให้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) จัดเวที ‘ก้าวสู่ปีที่ 6 ข้อกำหนดกรุงเทพฯ: ยังมีผู้หญิงถูกละเมิดสิทธิ เพียงก้าวแรกที่เดินเข้าแดนแรกรับ’ ขึ้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมา จนทำให้ ผอ.ทัณฑสถานหญิงต้องออกมาขอโทษ ‘กรกนก’ กรณีตรวจภายใน และมีมาตรการย้ายเล็กแล้วมาตรการ “ขาหยั่ง” เพื่อตรวจภายในสำหรับผู้ต้องขังแรกเข้า

โดยผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงกลางกล่าวว่า

“ก่อนอื่นเลยก็ต้องขอโทษน้องที่ถ้าเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อเรือนจำนะคะ จริง ๆ แล้วตัวดิฉันเองคงพูดอะไรได้ไม่ดีเท่าผู้ที่ปฏิบัติงาน”

ก่อนจะมอบหมายให้อำนาจการส่วนปกครองห้องขัง ชี้แจงและยอมรับความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยกล่าวว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะมาถึงเรือนจำประมาณ 6 โมงเย็น และจะมอบหมายหน้าที่ให้เวรรักษาการณ์มีหน้าที่เฉพาะและมีสถานที่ที่กำหนดให้ตรวจค้น คือบริเวณสถานพยาบาลที่มีความมิดชิด ในส่วนพื้นที่ที่ไม่มิดชิด ทางเรือนจำก็จัดให้มีฉากกันไว้ให้เจ้าหน้าที่ใช้ แต่ว่าเจ้าหน้าที่อาจจะมีความบกพร่องในวันที่ “กรกนก” ไปซึ่งอยู่ระหว่างสอบข้อเท็จจริงอยู่ ทั้งยังได้กล่าวถึงความรู้สึกต่อเหตุการณ์นี้ว่า

“ชีวิตผู้คุม เราทำงานท่ามกลางความกดดัน เราอยู่ตรงกลาง บางครั้งเราไม่รู้จะทำยังไงจริง ๆ นโยบายห้ามสิ่งของต้องห้ามเข้าในเรือนจำ ซึ่งไม่ได้มีแค่โทรศัพท์ มันไปถึงซิมการ์ดหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งเดี๋ยวนี้เล็กมาก แล้วเราตรวจ เราก็กิน เราไม่ตรวจเจอของขึ้นมา เราก็กิน ทุกฝ่ายกดดันเราลงมา”

หลังจากที่มีข่าวเรื่องนี้ ทางเจ้าหน้าที่กล่าวว่า ได้มีการนำขาหยั่งออกไปและจะไม่มี การตรวจภายในอีก โดยระหว่างนี้ทางทัณฑสถานหญิงกลางมีการกำชับในเรื่อง การตรวจค้น โดยให้เป็นไปตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ (Bangkok Rule) ซึ่งเป็นข้อกำหนดฉบับแรกของสหประชาชาติที่กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ พร้อมกับตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง เพื่อจะรายงานกรมราชทัณฑ์และให้ทางกรมพิจารณาต่อไป

กรณีของ “กรกนก” ชี้ให้เห็นลำดับขั้นของการใช้เครื่องมือทางสังคมนี้ใน 2 ระดับที่มีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นก็คือ ขั้นตอนของการ “แบ่งปัน” (Sharing) และการประสานงานกัน

(Cooperative) ประเด็นของเธอเป็น “ประเด็นร้อน” ในทางการเมือง ทั้งจุดยืนในแง่ของการเป็นผู้ต่อต้านและท้าทายอำนาจรัฐ เธอตั้งคำถามต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะเรื่องราวของเรือนจำที่เป็นเสมือน “แดนสนธยา” ของผู้คนทั่ว ๆ ไป ที่โกลาหลโกลตาเกินกว่าจะจินตนาการไปถึง อย่างไรก็ตามประเด็นของเธอนั้นร้อนแรงพอที่จะเป็นประเด็นสาธารณะที่ได้รับการสนับสนุน และนำเสนอประเด็นข่าวของสื่อทางเลือกและสื่อของฝ่ายต่อต้านรัฐบาล อีกทั้งเชื่อมโยงกับประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สามารถสร้างจุดสนใจได้ ความเข้มข้นของประเด็นนี้สามารถส่งต่อไปสู่ “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ” ในการสร้างแรงกดดันและความเปลี่ยนแปลงใน “แดนสนธยา” ได้ในระดับหนึ่ง จากเดิมที่เป็นเรื่องที่ยากลำบากมากในการส่งเสียงจากผู้คนธรรมดาต่อการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย เครื่องมือทางสังคมใหม่ ๆ นี้ทำงานประสานร่วมกันสามชั้น คือการ “แบ่งปัน” จากเจ้าของเรื่องเอง มาสู่ “การทำงาน-ประสานร่วมกัน” จากผู้สื่อข่าวออนไลน์ส่งต่อไปสู่ “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ” จนสามารถแรงเขี่ยอันได้ในระดับหนึ่ง

เรื่องที่ 4

กรณีการเคลื่อนไหวยุติการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ

ประเด็นเหมืองทองคำในหลายจังหวัดทางภาคกลางตอนบนและบางส่วนของภาคเหนือและอีสาน เป็นข่าวมาโดยตลอดปี 2558 ในต้นปีดังกล่าว มีชาวบ้านที่อยู่รอบเหมืองทองพิจิตรและเหมืองทองเลยเสียชีวิตพร้อมกันถึง 2 คน คือ พ่อทองมา ธีระชาติดำรง ชาวบ้านเขาหม้อ จ.พิจิตร และพ่อสุวัต จุตโน หลังจากนั้น ก็มีชาวบ้านทยอยเสียชีวิตเรื่อย ๆ โดยเฉพาะที่พิจิตร

หลังจากนั้นมีการวิเคราะห์สารพิษรอบ ๆ เหมือง ผลการวิเคราะห์ที่ไซยาไนด์และโลหะหนักในพืช พบว่ามีไซยาไนด์ในต้นข้าว ต้นบอน กระจ่าง ผักบุ้ง กระจ่างกรกหญ้าปากควาย เป็นต้น และพบว่ามีปริมาณแคดเมียมในพืชสูง พบแมงกานีสในต้นข้าว กระจ่าง บอน ผักกระถิน ตะไคร้ ใบถั่ว ผักบุ้ง เป็นต้น และพบตะกั่วปริมาณเล็กน้อยในพืชบางชนิด ขณะที่ผลการวิเคราะห์สารหนู แมงกานีส และความผิดปกติของเซลล์ในเลือดและปัสสาวะ พบว่า ผลตรวจจาก 731 ราย พบผิดปกติ 483 ราย มีสารหนูและแมงกานีสในร่างกาย หลังจากนั้น ชาวบ้านที่นี้ก็เริ่มทยอยเสียชีวิตมากขึ้นเรื่อย บางรายได้บริจาคร่างกายให้กับแพทย์หญิงคุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์

ขณะที่การเคลื่อนไหวของชาวบ้านได้มุ่งไปที่การเรียกร้องให้แก่ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยมีข้อเรียกร้องหลักก็คือ การปิดเหมืองเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและอพยพชาวบ้านออกไป การต่อสู้ของชาวบ้านยังทำให้ ป.ป.ช. ตั้งคณะกรรมการเพื่อไต่สวนกรณีการลงทุนของเหมืองที่พิจิตร การยื่นหยุดต่อสู้กับทุนข้ามชาติของชาวบ้านพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ท่ามกลางการสนับสนุนของคนในสังคมยังช่วยจุดกระแสให้ชาวบ้านและสังคมตระหนักถึงหายนะของเหมืองที่รัฐบาลจะเปิดให้สัมปทาน 1 ล้านไร่ทั่วประเทศ และนำไปสู่การคัดค้านการให้สัมปทานเหมืองแร่ทองคำทั้งจากชาวบ้านในพื้นที่ นักสิ่งแวดล้อม นักวิชาการ และชนชั้นกลางในสังคม จนกระทั่งทำให้มีการเคลื่อนการให้สัมปทานออกไปในปลายปีถัดมา

อย่างไรก็ดี เมื่อเครือข่ายชาวบ้านผู้คัดค้านเหมืองแร่ทองคำพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ได้รับรางวัล “นักสู้ผู้ไม่แพ้” ของรายการคนค้นคน อวอร์ด ครั้งที่ 7 ขณะที่เหมืองแร่เมืองเลย กลับพบกับข่าวร้ายเมื่อ บ.ทุ่งคำ ฟ้องดำเนินคดีกับน้องพลอยนักเรียน ม.4 ที่ทำข่าวพลเมือง และไทยพีบีเอสที่เสนอข่าวดังกล่าว ท่ามกลางการเคลื่อนไหวประท้วงของชาวบ้านและคนในสังคมที่ช่วยกันรณรงค์คัดค้านให้บริษัทถอนฟ้องน้องพลอย

กรณีเหมืองทองที่เกิดขึ้นพิบัติอย่างรุนแรงทั้งสิ่งแวดล้อม การเกษตรและสุขภาพของชาวบ้านที่มีคนป่วยจำนวนมากและทยอยเสียชีวิต ขณะที่ชาวบ้านก็ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้อย่างเข้มแข็งโดยสามารถระดมการสนับสนุนจากสังคม และการเสนอข่าวของสื่อมวลชนรวมทั้งในโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง⁷ กระทั่งล่าสุดเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมานางอรรชกา สีบุญเรือง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พร้อมด้วย 4 กระทรวงหลัก ประกอบด้วย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีมติยุติการอนุญาตอาญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำและประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงคำขอต่ออายุประทานบัตรด้วยหลังจากในช่วงที่ผ่านมาประชาชนได้มีการร้องเรียนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) บริเวณรอยต่อของ จ.พิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ทั้งนี้ยังคงมีอีกหลายคดีที่ยังอยู่ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเกี่ยวกับคดีพิพาทระหว่างเหมืองทองกับชาวบ้านซึ่งยังต้องใช้เวลาและการตัดสินใจ

⁷ ดู 10 ปัญหาสิ่งแวดล้อมไทยประจำปี 2558 โดย ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อใน

<http://www.prachatai.com/journal/2016/01/63349>

บทเรียนความสำเร็จของการเคลื่อนไหวเพื่อยุติการดำเนินงานของเหมืองทอง เป็นความสามารถขั้นสูงสุดของการรวมกลุ่มคือ “การเคลื่อนไหวกลุ่ม” (Collective Action) ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ยากที่สุดในการรวมกลุ่มเพื่อการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเซอร์กิดักกล่าวว่า “ตัวอย่างรูปธรรมของการเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม ที่กลุ่มกระทำการแทนสมาชิกทั้งหมดและสมาชิกพร้อมกันรับผลกระทบร่วมกันยังเป็นเรื่องหายากอยู่” ซึ่งความเหนียวแน่นของการสร้างกลุ่มก้อนที่เป็นไปมากกว่าแค่การเป็นแค่รวมกลุ่มทำได้อย่างไร และการรักษาสภาพของการเคลื่อนไหวให้ต่อเนื่องยาวนาน ทำได้อย่างไร น่าจะมีประเด็นที่พิจารณาต่อไปนี้

- 1) นอกเหนือจากการรวมกลุ่มจัดตั้งในระดับชุมชนรอบเหมืองซึ่งเป็นการระดมผู้คนที่ได้รับความเดือดร้อนในพื้นที่ offline คือการชุมนุมของผู้คนผ่านเครื่องมือทางสังคมแบบใหม่ คือ เพจโลก (Page like) ในเฟซบุ๊กคือ เพจ “เหมืองแร่ เมืองเลย V2”
- 2) การผสมกับเครือข่ายอื่น ๆ ในพื้นที่เฟซบุ๊ก ที่มีประเด็นปัญหาใกล้เคียงกัน กับกลุ่มของตนเอง เช่น ขบวนการอีสานใหม่ Neo-Esasn Movement เป็นต้น จึงทำให้แนวของการต่อต้านขยายแนวไปสู่พันธมิตรที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน จนเกิดสังคมเครือข่ายในพื้นที่ออนไลน์ที่แผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง
- 3) การขับเคลื่อนผ่านพื้นที่สาธารณะ ในสื่อสาธารณะคือ การเข้าฝึกอบรมและรายงานข่าวผ่านรายการ นักข่าวพลเมือง TPBS ที่ชื่อ “**นักข่าวเยาวชนฮักบ้านเจ้าของ**” โดยนักศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 4 จนถูกบริษัททุ่งคำฯ ฟ้อง
- 4) มีความพยายามที่จะให้เยาวชนนักข่าวพลเมืองอายุ 15 ปี ขอโทษบริษัททุ่งคำ จำกัด เพื่อแลกกับการถอนแจ้งความคดีหมิ่นประมาท โดยกำหนดการเดิมให้อำนวยการโรงเรียนศรีสงครามวิทยาได้ติดต่อให้เยาวชนคนดังกล่าวเดินทางไปสถานพินิจฯ จ.เลย และขอโทษบริษัททุ่งคำฯ แต่นักเรียน ม.4 แสดงจุดยืนไม่ขอโทษเหมือง และชาวบ้านกว่า 50 คน ชูป้ายให้กำลังใจ “I am Ploy” กระทั่ง ผอ. โรงเรียนประกาศว่าต่อไปนี้จะเลิกยุ่งเรื่องเด็กแล้ว คงต้องปล่อยให้ไปไปตามกฎหมาย

- 5) มีข้อสังเกตว่า การที่ชาวบ้านกว่า 50 คนชูป้ายให้กำลังใจ “I am Ploy” มีลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งถือเป็นการ “เคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ในยุคข้อมูลข่าวสาร”

สรุปและอภิปรายผล

จากกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี เราจะเห็นคุณลักษณะที่สำคัญของเครื่องมือทางสังคมที่เกิดขึ้นบนระบบเว็บ 2.0 ตามที่ เคลย์ เซอร์เกี (2554) ได้วางข้อสังเกตสำคัญจากผลกระทบของเครื่องมือการรวมกลุ่มแบบใหม่นี้ว่า ถูกวางลำดับออกเป็น 3 ชั้น จากง่ายไปสู่ยากก็คือ “การแบ่งปัน” (sharing) “การประสานงานกัน” (cooperative) และ “การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม” (Collective Action)

โดยพบว่า ในกรณีแรก คือเรื่อง “บ๊ิกบู” สุนัขหลงทางนั้นสามารถกลับไปอ้อมอกของเจ้าของได้ก็เพราะ คุณลักษณะขั้นแรกของ “การแบ่งปัน” (sharing) รวมไปถึงเรื่องราวของ “จิตซีวีว” ร้านอาหารซีฟู้ดที่ต้องรีบออกมาอมรับผิดหลังจากถูกพลังของการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารกระจายออกไปทั่วโลกออนไลน์ ขณะที่เรื่องราวของแอดทิวิสต์สาว “กรกนก” นั้นภายหลังจากที่เธอได้เล่าเรื่องราวในเรือนจำหญิงไปในพื้นที่ออนไลน์แล้วแล้ว ผลของข่าวสารได้ขยับขึ้นไปสู่ “การประสานงานกัน” (cooperative) ในหลายฝ่าย เช่น สื่อทางเลือกที่สนับสนุนแนวทางของเธอหรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ออกมาตั้งวงสัมมนาปัญหาดังกล่าวกระทั่งผู้รับผิดชอบเรือนจำต้องออกมาชี้แจงและรับปากว่า จะปรับปรุงมาตรการแรกรับนักโทษใหม่ รวมถึงการพิจารณาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีการเมืองอีกด้วย

ในกรณีของการคัดค้านการสัมปทานเหมืองทองคำในหลายจังหวัด โดยเฉพาะในกรณีจังหวัดเลยได้แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวต่อต้านในพื้นที่จริง (Offline) ผ่านกระบวนการชุมนุมประท้วง การฟ้องร้องเพื่อนำประเด็นปัญหาสู่กระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็ผสมผสานกับการเคลื่อนไหวในสังคมเครือข่ายในโลกออนไลน์ (Online) ผ่านเพจ “เหมืองแร่ เมืองเลย V2” ที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการรายงานข่าวผ่านเครื่องสื่อสาร “นักข่าวพลเมือง” ในพื้นที่ สาธารณะของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่ทำให้เราเห็นการขับเคลื่อนไปในหลายมิติ แต่มีเอกภาพในทางการให้ข้อมูลข่าวสาร จุดร่วมที่สำคัญของทั้ง 4 เรื่องก็คือ เราจะเห็น

ระดับของเรื่องที่เป็นประเด็นส่วนตัว (private) มาสู่ประเด็นที่เป็นสาธารณะ (public) มากขึ้นเรื่อยโดยจะเห็นกระบวนการของการทำให้เป็นสาธารณะ (publicize) ผ่านเครื่องมือทางสังคมที่ว่ามีใน 2 มิติก็คือ

1) มิติการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เราได้ตระหนักดีว่า พลังของการเคลื่อนไหวตามตัวอย่างข้างต้นสัมพันธ์กับการเกิดนวัตกรรมระบบเว็บ 2.0 ได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้นักพัฒนาคิดแพลตฟอร์มและแอปพลิเคชันใหม่ในการสร้างเครื่องมือทางสังคมหรือสื่อสังคมออนไลน์ ที่ก่อให้เกิดความสะดวกในการรวมกลุ่มขึ้นอย่างมาก ลักษณะที่สำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ก็คือ ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ คือการเรียกร้องของผู้คนสามัญเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนในฐานะพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 45-56) การเคลื่อนไหวเช่นนี้ไม่ได้มีความต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐเหมือนอย่างเดิม แต่คือการเคลื่อนไหวเรียกร้องในประเด็นอัตลักษณ์ เพื่อผลักดันไปสู่การมีนโยบายสาธารณะใหม่ ๆ ที่สอดคล้อง สอดคล้องกับความต้องการของตน สิทธิชุมชน และความมั่นคงปลอดภัยของตนเองและชุมชน

2) มิติของการระดมทรัพยากรผ่านแนวคิดองค์กรและพลวัตกลุ่มแบบใหม่

กรณีศึกษาที่หยิบยกขึ้นมาข้างต้น หากพิจารณาตามกรอบการมองของเคลย์ เซอร์กี (2554) ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมนี้ไม่เพียงแต่ตอบสนองของความเป็น “สัตว์สังคม” ของมนุษย์อย่างที่สุดเท่านั้น หากแต่ได้เปิดพื้นที่และสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ในการทำงานร่วมกันของมนุษย์อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ โดยมีข้อเสนอที่สำคัญก็คือ สิ่ง “เทคโนโลยี” ให้กับมนุษย์นอกเหนือไปจากความสะดวกสบายแล้วก็คือ การสร้าง “ความร่วมมือไม่ร่วมมือ” จากมนุษย์ด้วยกันจากต้นทุนที่ “ต่ำ” และแทบไม่ต้องพึ่งพาสถาบันดั้งเดิมในการรวมตัวกันหรือระดมผู้คนอีกต่อไป

อย่างไรก็ดีเมื่อการระดมทรัพยากรขึ้นมาได้อย่างง่ายดายกว่าเดิมหลายเท่า โดยปราศจากองค์กร (organization) ชี้นำ ซึ่งเคยเป็นนวัตกรรมในการบริหารจัดการกำลังแรงงานและทรัพยากรมาก่อนในศตวรรษที่ 20 เทคโนโลยีเหล่านี้ได้สลายโครงสร้างของการมีสายบังคับบัญชาและสามารถดำเนินการด้วยต้นทุนแสนประหยัด แต่กลับมีประสิทธิภาพอย่างน่าเหลือเชื่อ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงและ

ผลกระทบนี้ส่งคลอนแนวคิดของนักจัดการองค์กรที่เคยยึดมั่นอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 20 อันมี โรนัลด์ โคสต์ (Ronald Coase) เป็นหัวหอกสำคัญของแนวคิดสกุลนี้ไปด้วย

คำอธิบายของ เคลย์ เซอร์เกี (2554) ต่อเรื่องผลกระทบในระดับ บันไดขั้นที่ 2 ของการรวมกลุ่ม คือ “การประสานงานกัน” (cooperative) คือ กุญแจสำคัญในการวิเคราะห์การรวมกลุ่มของเครื่องมือทางสังคมนี้ เพราะคุณลักษณะ ของ “การผลิตแบบงานกลุ่ม” (cooperative production) สามารถสร้างผลกระทบ ในเชิงสังคมได้อย่างเป็นที่น่าพึงพอใจต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง เพราะคือขั้นตอน ที่ต่อเนื่องจากการแบ่งปัน (sharing) ข้อมูลข่าวสาร จนนำมาสู่การก่อรูปของอารมณ์ และ “สำนึก” ร่วม ก่อนที่จะ “ยกระดับ” นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในขั้นต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่การเคลื่อนนอกเหนือพื้นที่ “ออนไลน์” (online) อันเป็นพื้นที่ที่เสมือน ก่อนที่จะขยับไปสู่พื้นที่ “ออฟไลน์” (offline) อันเป็นพื้นที่ทางกายภาพหรือพื้นที่จริง ต่อไป เครื่องมือเหล่านี้ได้จัดวางความสัมพันธ์ภายในกลุ่มก่อนของการทำงานเสียใหม่ เครื่องมือดังกล่าวยังเชื่อมโยงไปถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติแรกให้กลายเป็น เรื่องที่ง่ายตายและมีประสิทธิภาพมากขึ้นไปด้วย

ถึงกระนั้นก็ตาม ประเด็นที่ทั้งสองมิติมีร่วมกัน คือการเคลื่อนไหวที่ ปราศจากองค์กรชั้นนำเช่นนี้ ข้อพิจารณาของ เคลย์ เซอร์เกี (2554) จึงได้ตอกย้ำ เราอยู่เสมอถึงคุณูปการของเครื่องมือทางสังคมดังกล่าวว่า แม้การ “รวมกลุ่ม” นั้น สามารถที่จะทำได้ง่ายตายราวกับปอกกล้วย แต่กระนั้นก็ยังมึลักษณะที่ “จัดตั้งง่าย สลายตัวเร็ว” ดังนั้นสิ่งที่เราจะยังต้องจับตามองในการเคลื่อนไหวทางสังคมก็คือ บทเรียนของการเคลื่อนไหวแบบไหนที่เขาเคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “ตัวอย่างรูปธรรมของ การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม ที่กลุ่มกระทำการแทนสมาชิกทั้งหมดและสมาชิกพร้อมกัน รับผลกระทบร่วมกันยังเป็นเรื่องหายากอยู่” แม้เราจะพบบ่อยบ้างในสังคมที่ เราสังกัดอยู่ แต่ก็คงต้องศึกษากันไปว่าพลังในการต่อสู้ต่อรองเหล่านั้นจะดำรงอยู่ หรือสูญหายไปด้วยปัจจัยอะไรบ้าง รวมไปถึงข้อถกเถียงที่สำคัญก็คือ “องค์กร” ยังคง มีความสำคัญอยู่หรือไม่ รวมถึงการมีพลวัตกลุ่มแบบใหม่ ๆ (group dynamics) ซึ่งยังรอคอยการศึกษาเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้นในอนาคต

รายการอ้างอิง

- เซอร์กี, เคลย์. (2554). *พลังกลุ่มไร้สังกัด* (สถณี อาชวานันทกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ไชยณรงค์ เศรษฐฐ์เชื้อ. (2559). 10 ปัญหาสิ่งแวดล้อมไทยประจำปี 2558. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <https://prachatai.com/journal/2016/01/63349>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2559). *ยุติรามา! ปลากะพงนึ่งมะนาว เกะยอ ตัวละ 1,710 บ. เจ้าของรับคิดเงินผิด*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <https://www.thairath.co.th/content/610443>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2559). *สุดดีใจ! เจ้าของปล่อยโฮ หลังพบ 'บึกบู่' สุนัขตกรถ หายไป 7 เดือน*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <https://www.thairath.co.th/content/564487>
- ประชาไท. (2559). *ผอ.ทัณฑสถานหญิงขอโทษ 'กรรณก' กรณีตรวจภายใน ย้ำเลิกแล้ว มาตรการ 'ชาหยั่ง'*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <http://prachatai.com/journal/2016/05/65784>
- ประชาไท. (2559). *3 สาวผู้ต้องหาคดีการเมือง เปิด 3 เรื่องเล่าละเมิดสิทธิฯ ระหว่าง ครอบงำในเรือนจำ*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <http://prachatai.com/journal/2016/05/65597>
- โพสต์ทูเดย์. (2559). *เจ้าของร้านซีฟู้ดเกะยอขอโทษคิดค่าปลากะพงผิด 1,710 บาท*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2559, จาก <https://www.posttoday.com/social/general/428376>